

Nagy Gabriella

A szülői nevelési stílusok hatása a gyermekek viselkedésére

Pedagógusként gyakran szembesülhetünk különböző zavaró viselkedés-mintákkal a diákok részéről: makacsság, dühkitörések, feleselés, túlzott szegénylősség stb. viselkedésmintáival. Elgondolkodtunk azon, miért viselkedik így egy diák? A szülők nevelési stílusa is gyakran rányomja bélyegét a gyermekek viselkedésére. Vizsgáljuk meg, hogy a különböző szülői nevelési stílusok hogyan befolyásolják a gyermekek magatartását.

A *Pedagógiai Lexikon* (Báthory Zoltán – Falus Iván [szerk.] 1997) szerint a *nevelési stílus* a szülő-nevelő által alkalmazott nevelési módszerek összessége, egy osztályozási rendszer a családi nevelés vizsgálatára, összehasonlítására. A nevelés empirikus kutatásában és a nevelésről szóló ismeretterjesztő művekben gyakran használt kategória. Azon a feltételezésen alapszik, hogy a nevelési helyzet legfőbb tényezője a szülő-gyermek kapcsolat demokratizmusa, melynek mértékét a *tekintély-kontroll mértéke*, illetve a nevelés más összetevőivel való kombinációi alakítják ki.

A nevelési stílus fogalmát Baldwin negyvenes években végzett longitudinális vizsgálata vezette be a gyermekpszichológia szakirodalmába. Az általa használt két fő dimenzió a kontroll és a kapcsolat nyíltsága (demokratizmus) volt. A mintában a kontroll és demokratizmus kapcsolódásai négyféle típust eredményeztek: *erős kontroll-demokratikus*, *gyenge kontroll-demokratikus*, *erős kontroll-autoritatív és gyenge kontroll-autoritatív*. Az optimális kombináció Baldwin szerint a magas szintű demokratizmus és a magas szintű kontroll, míg a legnegatívabb hatásúnak az erős kontroll és alacsony demokratizmus látszott.

A nevelési stílus későbbi kutatásába bekerült a szeretet, melegség, az elfogadás dimenziója is. Így Schaefer sémájának két tengelyét az *elfogadó szeretet-ellenségesség*, valamint az *ellenőrzés-autonómia* jelenti; Beckerét pedig a *melegség-ellenségesség*, illetve a *korlátozás-engedékenység*.

Négy stílust különböztet meg Ranschburg Jenő: *meleg-engedékeny*, *meleg-korlátozó*, *hideg-engedékeny* és *hideg-korlátozó*. Az I. Dolean – D. Dolean szerzőpáros az *autoriter*, *engedékeny*, *aggályoskodó*, *passzív* és *demokratikus* stílust határozza meg, a Rembsberg – Saunders szerzőpáros pedig a *diktatórikus*, *kritizáló*, *alkalmatlan*, *érdektelen*, *aggályoskodó értékelő* szülői nevelési stílust körvonalazza.

Vizsgáljuk meg részletesebben a Rembsberg – Saunders páros által meghatározott szülői nevelési stílusok hatását a gyermekek viselkedésére.

Diktatórikus szülő

Hogyan viselkednek a diktatórikus szülők gyermekei?

A követelőző, diktatórikus szülő üzenete gyermekének: „Én vagyok a főnök, és te vagy a beosztott.” A gyermek befogadja az üzenetet, s különböző módokon reagálhat: „Mindig beleszól a dolgomba.” „Soha nem figyel rám.” „Mintha egy tárgy lennék, úgy érzem magam.” „Akár robot is lehetnék.” „Szolga vagyok, akivel hatalmaskodnak.” „Mi sosem nevetünk.” „Csak kiabál velem.” „Nem tudja, hogy vagyok.” „Sosem kérdi, mit érzek vagy mit gondolok, nem fogad el engem, nem szeret engem.” „Mindig azt akarja, hogy más legyek, mint ami vagyok.”

A követelő, diktatórikus szülőt gyermeke úgy látja, mint egy őrmestert vagy kiképző tisztet. A diktatórikus szülőre a gyerekek néha úgy reagálnak, hogy hangosak, zajosak, néha nagyon csendesek, máskor viselkedésük a kettő kombinációja. Gyakran tapasztalhatjuk rajtuk az iskolában az alábbi viselkedései megnyilvánulásokat: feleselés, dühkitörések, makacsság, kihívó viselkedés, szexuális kiélés, együttműködés hiánya, beletörődő cselekvésképtelenség, gyakori fejfájás. Gyakran kisebbség-érzésben szenvednek, csökkent az önértékelésük, s nem tudnak megbocsátani, mint ahogy nekik sem bocsátanak meg.

Mit éreznek a diktatórikus szülők gyermekei?

A szülők a gyermek felé közvetítik az üzenetet, hogy: „Nem számít mit gondolsz, itt én irányítok.”

Ha a gyermek elfogadja a feléje közvetített üzenetet, a következőképpen reagál: „Szükségem van rá, hogy megmondja, hogyan viselkedjem.” „Én keveset tudok, ő tudja jobban.”

Ha a gyermek nem fogadja el a feléje sugárzott üzenetet, többféleképpen reagálhat: „Egyszerűen leperog rólam, amit mond.” „Semmibe veszem, gyűlölöm a leckéztetéseit.” „Soha nem mondom el neki semmit. Tudom, hogy szeretné, hogy jobb legyek a suliban. Azért sem leszek.” „Olyan dolgokat csinál, ami bosszantja, hogy ebből megértse, nem tud fölöttem hatalmaskodni.” „Ordítzik velem. Hát én is visszaordítok.”

A kritizáló szülő

Hogyan viselkednek a kritizáló szülők gyermekei?

A kritizáló szülők hasonlítanak a diktatórikus szülőkhöz, ők gyermeküknek azt sugallják, hogy: „Nem csinálsz semmit sem jól”. A kritizáló szülő üzenetét vevő gyermek így reagál: „Mindig morog rám.” „Nem szeretem, mert ő sem szeret engem.” „Olyan hideg és számító.” „Mindig elégedetlen velem.”

A kritizáló szülők kritikus emberek, figyelmüket mások tévedéseire és hibáira összpontosítják, nem az önvizsgálatra. Gyermekeik viselkedésében gyakran mutatkozik visszahúzódság, hazudozás, szégyenlősség, titkzatoskodás, együttműködési hiány, változékony hangulat, fejfájások, körömrágás. Gyakran maximalisták a gyermekek, a tökéletességre törekednek és mindennel elégedetlenek, mert mindig félnek attól, hogy netalán hibát követnek el.

Mit éreznek a kritizáló szülők gyermekei?

A „Te nem csinálsz semmit jól” szülői üzenetre a gyermekek kétféleképpen reagálhatnak:

Ha elfogadják ezt az üzenetet, akkor a következőket gondolják: „Alkalmatlannak érzem magam bármire.” „Olyan butának érzem magam.” „Visszafogom magam. Nem próbálok meg sok dolgot, így nem fogok annyit hibázni, és nem kapok annyi szidást.” „Igyekszem minél kevesebb dolgot csinálni, így nem fognak olyan sokat kritizálni.”

A gyermek, aki nem fogadja el az üzenetet, a következőképpen reagál: „Hazudok nekik, mert így nem tudnak kritizálni.” „Soha nem mondom el nekik semmit, mert tudom, hogy úgyis félreértik és ízekre szedik.”

A gyereknevelésre alkalmatlan szülő

A gyereknevelésre alkalmatlan szülők gyakran az alkohol vagy más szer rabjai. Üzenetük gyermekeik felé: „Nem vagyok képes megadni neked azt, amire szükséged van.” „Túl sok bajom van.” A gyermek erre a következőképpen reagál: „Nem számíthatok rá.” „Elkerülöm.” „Sajnálom a szüleimet.” „Szükségük van rám, hogy segítsék.”

Ezeknek a gyermekeknek a viselkedése gyakran hasonlít az alkohol vagy kábítószer hatása alatt álló felnőttek viselkedésmintáihoz. De mivel ők gyermekek, még kevésbé érzik azt, hogy lehetőségük van arra, hogy segítséget kérjenek, még inkább csapdában érzik magukat. Viselkedésükre jellemző a tisztelet hiánya, álérettség, depresszió, taktikázás, gyakori dühkitörések.

Mit éreznek a gyereknevelésre alkalmatlan szülők gyermekei?

Azok a gyermekek, akik elfogadták szüleik üzenetét, így gondolkodnak: „Meg kell védenem anyát.” „Aggódok apa miatt.” „Nem tudok elaludni, míg biztonságban haza nem ért.” „Itt az idő ebédelni. Ez is az én gondom.”

Azok a gyermekek, akik nem fogadják el szüleik üzenetét, így gondolkodnak: „Nincs senki, akire számíthatnék. Egyedül vagyok, és ez az ő hibájuk.”

Érdektelen szülő

Hogyan viselkednek az érdektelen szülők gyermekei?

Az érdektelen szülők kevés időt töltenek együtt gyermekükkel, túlságosan elfoglaltak. Magatartásuk azt közvetíti a gyermekek felé: „Nem vagytok borzasztóan fontosak nekem.”

Az érdektelen szülő gyermeke így reagál: „Nem kedvel engem.” „Nem szereti, ha a közelében vagyok.” „Valaki más mindig fontosabb, mint én.” „Nem tudom, hogyan érjem el, hogy rám figyeljen, olyan elfoglalt.” „Mintha nem is léteznék számára.”

Hogy elkerüljék a fájdalmas igazsággal való szembesülést, az érdektelen szülők gyermekei sokszor óriási energiát fordítanak arra, hogy tagadják, amit látnak és éreznek. Az érdektelen, jelen nem lévő szülők gyermekeinél a következő szimp-tómákat tapasztalhatjuk: túlzások, hazugságok, nyugtalanság, visszahúzóds, nyafogás, hasfájások, depresszió. Az érdektelen szülők gyermekeinek alacsony az önbecsülése,

ridegebbek, gyakorlatiasabbak.

Hogyan érznek az érdektelen szülők gyermekei?

Azok a gyermekek, akik elfogadták érdektelen szüleik üzenetét, így érznek: „Utálok magam.” „Bármit csinállok, nem elég jó, nem figyel rám.” „Nem vagyok fontos.”

Azok a gyermekek, akik nem fogadják el szüleik üzenetét, így gondolkodnak: „Nem tudom, miért nem szeret engem.” „Keresek valakit, akivel igazán jól érzem magam.” „Igazából szeret engem, csak éppen túl elfoglalt, hogy ezt kimutassa.”

Az aggályoskodó szülő

Hogyan viselkednek az aggályoskodó szülők gyermekei?

Az aggályoskodó szülő által sugallt üzenet a gyermek felé: „Nem tudod ezt megtenni, legalábbis egymagad nem”. A gyermek reakciója az üzenetre: „Úgy kezel, mint egy csecsemőt.” „Mindig körülöttem sűrög-forog.” „Soha semmit nem hagy egyedül elvégezniem, mindig beleüti az orrát a dolgaimba.” „Nem hiszi el, hogy bármit is meg tudnék egyedül csinálni.”

Az aggályoskodó szülők gyermekei olyan viselkedéseket mutatnak, melyeket a szülők nem hoznak összefüggésbe saját tetteikkel, mint például: visszahúzódnak, gyakori meghűlések, szegénylősség, falánkság, gyakori dühkitörések. A túlzott aggályoskodás miatt a gyermekek alvászavarban szenvednek, agyonfojtottnak érzik magukat, nehezkesebben kommunikálnak személyes problémáikról, titkolóznak.

Mit érznek az aggályoskodó szülők gyermekei?

Azok a gyerekek, akik elfogadták az aggályoskodó szüleik üzenetét, a következőképpen gondolkodnak: „Nem tudom megcsinálni egyedül.” „Félek.” „Biztosan elrontom.”

Azok a gyermekek, akik nem fogadták el aggályoskodó szüleik üzenetét, így gondolkodnak: „Megcsinálom magam, és nem mondom el nektek.” „Anyának szüksége van arra, hogy körülöttem legyen, hát hagyom, hadd gondolja azt, hogy szükségem van rá.”

Az értékelő szülő

Hogyan viselkednek az értékelő szülők gyermekei?

Az értékelő szülők üzenete a gyermekek felé: „Szeretlek téged. Te jó vagy.” Az értékelő szülők gyermekei így reagálnak: „Szeret engem.” „Megbízik bennem.” „Tudok beszélni velük, odafigyelnek rám.” „Komolyan vesz engem.” „Elfogad akkor is, ha hibázom.”

Az értékelő szülők gyermekei életrevaló gyermekek: érzelmileg kiegyensúlyozottak, spontának, aktívak és energikusak, képesek lelkesedni, talpraesettek, megbízhatóak, van véleményük, de nyitottak más elképzelések iránt is, segítőkészek, kreatívak stb.

Mint láthattuk, mindenik nevelési stílusnak megvannak az előnyei és hátrányai. Azonban nem beszélhetünk tiszta stílusról: egy szülő több stílus jegyeit magán viseli, helyzettől függően. Ugyanakkor egy családban megtörténhet, hogy a szülők különböző

nevelési stílussal rendelkeznek. Ezek a stílusok kiegészíthetnek, de egymással összeférhetetlenek is lehetnek, ezáltal összezavarva a gyermeket, s nem megfelelő nevelési légkört biztosítva.

Felhasznált irodalom:

Báthory Zoltán, Falus Iván (szerk.): *Pedagógiai Lexikon*. Budapest, 1997, Keraban.
Dolean, Ioan – Dolean, Dacian Dorin: *Meseria de părinte*. București, 2001, Aramis.
Rembsberg Bonnie – Saunders Antoinette: *Gyermekeink és a stressz*. Budapest, 2000, Pont.

Márton Áron Gimnázium, Csíkszereda